

Grängsjö Bladet

Grängsjö Byalags informationsblad

Redaktion: Sven Erik Nordin

Ola Wahlman

Jugrid Berglund

Årgång 5 Juni 2014

Nr 51

www.grangsjo.se

Omslagsbilden

Som bekant var det i år repris på förra årets succé ”kakbuffé” - med en kaksort för varje bokstav i alfabetet. Denna gång var sortimentet till och med utökat till 29, mot förra årets 28 sorter...

Bilden togs alltså Kristi himmelfärds dag, den 29 maj kl. 12.36. Grängsjö-Bladets fotograf var denna gång litet sen till evenemanget, som ju startade redan kl. 11.00, och när vi kom omkring 12.20 var det redan nästan fullsatt vid långbordet och de mindre borden i stora salen. Lyckligtvis fanns det dock både kaffe och kakor kvar, och så småningom fick också hela familjen sittplats i lilla salen.

Under den tid kapellet var öppet för kaffe- och kaksugna gäster (11.00-15.00) var det hela tiden tillströmning av gäster. Tillsammans blev de betydligt över 200 personer, som kom både från Skåne och från Lappland. Norge fanns också repre-

senterat, och naturligtvis de flesta kommundelar inom Nordanstig. Trängseln var ändå på normal ”trivselnivå” och alla kunde få en plats att sitta på. Stämningen var god, och vår Herre hade ju också välsignat dagen med solsken - dock inte i så hög grad att värmen blev besvärande, och tämligen friska vindar skötte ventilationen.

Förutom kakor och kaffe (thé eller saft) fanns i lokalen också en skärmutställning med gamla foton och tidningsurklipp med anknytning till Grängsjö.

En trevlig tillställning, som tack vare ideellt arbete och många betalande gäster gav ett avsevärt tillskott till byalagets kassa... Tack alla som bidrog!

Här syns några av kapellets sammanlagt mer än 200 gäster - som var och en för 60 kr fick så mycket kaffe de orkade dricka - och så många kakor de orkade äta...

Den lille gubben

Det var fortfarande nästan vinter, men den allra mörkaste tiden var redan förbi. Dagsljuset dröjde sig nu kvar allt längre om kvällarna. Även om en del nätter än kunde vara gnistrande kalla, så tärde dagsmejan på is och snö under soliga dagar, och i sydsluttningarna började bara fläckar synas. En kväll hördes de fylliga men ändå kristallklara flöjttonerna från en koltrast uppe i skogen hemmavid, och jag erinrade mig hur jag som pojke tidiga vårar fascinerad gått på skaren dit upp för att försöka komma så nära den sjungande fågeln som möjligt...

Efter en lång vinter är sångfåglarnas återkomst alltid en lika gripande påminnelse om att livet ändå går vidare, att det åter skall bli sommar – att snö och is skall smälta till rännilar, bäckar och forsande åar, och så småningom sjunka ihop till normalt vattenstånd och lugna höljor i åarna. Att vattnen till och med skall få badvänlig temperatur är vid den här tiden nästan svårt att föreställa sig, men så blir det ju...

Den här dagen hade jag också sett ett plogformat sträck av tranor ljudligt trumpetande sänka sig ner mot västra delen av Gränsejön för att sedan på sina imponerande vingspann glida ett par hundra meter ytterligare västerut och slå sig ner på norra sidan av ån, där det delvis var barmark och en stor vattensamling mellan den vita snön och fältet med gråbrunt fjolårsgräs.

Jag stod och funderade över hur många gånger jag nu upplevt detta naturrens under, när jag plötsligt kände mig iakttagen. Nu hade jag ju varit med om det här några gånger, ändå var det nästan lika chockartat denna gång. Plötsligt bara fanns han där, den lille grå gubben. Lika liten som vanligt, och även nu med ett vänligt leende mitt i det yviga skägget... Första gången jag träffade honom var jag helt oförberedd och trodde att jag var utsatt för någon sorts skämt. En gubbe med knarrig röst och rynkigt ansikte, som tydde på avsevärd ålder – men med storleken hos ett barn, som kanske just börjat skolan! Det var så osannolikt att jag till en början knappt trodde mina ögon. Men det som först var nästan skrämmande kändes fullkomligt ofarligt, när gubben började prata på genuint och ålderdomligt ”Gränse-mål”. Och hans plirande, godmodiga ögon utstrålade en sådan värme att man kände sig helt trygg i hans närhet.

Det var nu redan flera år sedan jag först mötte gubben, och trots att vi ändå bara träffats några gånger, så kändes det nästan som om vi var gamla bekanta. Jag höll nu på att ta hand om några av alla de vindfällen som blivit följderna av senaste stormen och hade faktiskt tänkt en del på gubben. När jag en gång frågade var han bodde, så hade han ju litet mångtydigt svarat ”i skogen”. Och nu hade ju skogen farit väldigt illa av den senaste tidens stormar. På vårt lilla skifte hade den närapå försvunnit helt, så där kunde det knappast längre finnas bostad för någon grå gubbe – även om han var liten...

- Nu har du göra ett tag...

Gubben plirade med ögonen och såg ut över rotvältorna. Han skakade sakta på det grå huvudet och såg bekymrad ut.

- Jo, visst tar det litet tid att ta reda på det här, svarade jag. Och man får ju ta det försiktigt. Men jag har ju ingen brådska, så jag hinner tänka mig för innan jag sätter dit sågen.

- Jaa, hä är förståndet hä. Hä bruker vare dôm sôm har för bråttôm sôm far illa mä sä...

Gubben skakade på huvudet igen och såg betänksam ut.

- Hur har det gått för dig då, du som bor i skogen, frågade jag.

Han tittade litet förvånat på mig, såg ut som om han tänkte säga något, men skakade bara litet på huvudet igen.

- För visst sa du väl att du bodde i skogen, frågade jag.

- Jo, hä kann föl hænne hä. Å nog bor jag föl i skogen nå. Fast ja bor på många ställa ja. Å inte blir ja föl utkömmen bare för att hä blåser ekull näre träen e...

Han tittade illmarigt på mig, drog litet på mun och blinkade menande, ungefär som om han ville säga, att han minsann hade bostad som dög. Jag kom på mig med att undra hur den bostaden i så fall kunde se ut – om den var i en skala som passade gubben. I ett vanligt hus med över två meters takhöjd skulle han nog verka felplacerad. Samtidigt hade jag också väldigt svårt att föreställa mig ett hus dimensionerat efter hans storlek. Och ett sådant hus skulle förstås ha väckt uppmärksamhet och vara omtalat, om det nu fanns i hemtrakterna. Och det måste det väl rimligtvis göra, eftersom det var här jag varje gång stött på gubben.

- Va grunner du på? undrade gubben, när jag blev tyst en stund.

- Jo, jag funderar var du egentligen bor och vem du är... Och vad du heter för resten... Du måste väl ha ett namn.

Gubben tittade länge och begrundande på mig.

- Dôm kaller mäg Bligam...

- Bligam? Det var ett konstigt namn.

Nu kunde jag ana ett brett leende bakom det buskiga grå skägget, och gubben kliade sig nästan förläget bakom ena örat. Kanske tyckte han själv att han hade ett märkligt namn...

- Hä kansen't ä sô kônstet sôm du tror.

Nu skulle jag bara ställa ifrån mig motorsågen, innan jag fortsatte samtalet med den märklige gubben. Men bara på den lilla stund jag vände mig bort, så hann han försvinna, och precis som vid de flesta tidigare möten stod jag där och kände mig dum - och tänkte på alla frågor jag borde ha ställt. Men jag hade i alla fall fått veta hans namn - Bligam... Någon med det namnet hade jag aldrig tidigare hört talas om! /SE

Litet om det viktiga vattnet

Fördämningen som reglerar vattenståndet i Grängsjön och mängden vatten som släpps ner i Baståsån, mot Gränsejön och Svedbro...

Som alla vet, så är vatten nödvändigt för allt högre liv på vår planet. Det är ju till och med så, att vi själva huvudsakligen består av vatten. Uppemot 70 procent eller mer av människokroppen består just av denna magiska och livsnödvändiga vätska (men hjärnan består mest av fett!).

Om man ser på hur människan bor och bygger på vår planet, så kan man också lätt konstatera, att de allra flesta samlats längs kuster, floder och insjöars stränder. Det är också just i skiljelinjen mellan vatten och jord (stränder och kuster) som livet tycks vara allra livligast och mest artrikt.

Naturligtvis är det inte heller någon slump att Grängsjö huvudsakligen ligger längs en ådal. Vi brukar ju ibland också tala om Grängsjö som ”byn mellan broarna”, och då tänker vi förstås på broarna i Gränsefors och Svedbro. Men vi är som bekant ett öppet och tolerant byalag och välkomnar oförbehållsamt också dem som bor ”på fel sida bron”. Det finns förstås inte heller några klara gränser mellan byarna i nämnda ådal. Och alla har vi just ån (åarna) gemensamt. Det är svårt att tänka sig bebyggelsen här utan Gränsejön och de anslutande åarna. Baståsån kommer uppifrån Grängsjön, och Annån från Annsjön. Strax nedanför bron i Svedbro förenas dessa två till Gnarsån, som sedan rinner ut i Bottenhavet nere i Sörfjärden.

Vad vi kanske inte varje dag tänker på, är att fallhöjden i åarna, från Annsjön resp. Grängsjön och ner till havet i vattendomar är reglerad in till sista centimetern. Inte tänker vi kanske heller på att någon enskild människa faktiskt inom ramarna för gällande vattendom har ansvaret för vattenföringen genom vår by. Under tolv år var det Nisse Svedin i Åsbacken som skötte detta. Nu är det sedan 1½ år i stället kände Gabriel Brånby som sköter dammluckan uppe vid Grängsjön och ser till att vattenföringen i ån nedströms så långt möjligt blir ”lagom”.

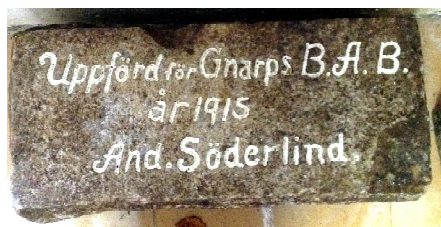
Nisse fortsätter däremot, tillsammans med sin son, att äga och förvalta de två kraftverken i Gnarpsån, vid Gällsta och Milsbron. I dessa två anläggningar produceras en hel del energi, och detta är alltså en sorts förvandling till elektricitet av den lägesenergi som vattnet uppe i Grängsjön och Annsjön har. Under sin väg ner genom åarna förlorar vattnet alltmer energi ju närmare havets nivå det kommer, tills den vid utloppet i havet blir noll. Men den energi som finns i fallhöjden mellan dammarna i Gällsta och Milsbron och resp. turbiner nedanför dessa förvandlas alltså via kraftiga generatorer till elström.

Ett ”studiebesök” tillsammans med Nisse vid hans två kraftverk för några veckor sedan var en mycket intressant upplevelse. Att turbinen vid Milsbron t.ex. utvecklade en kraft motsvarande 400 hästkrafter var ett imponerande faktum, som jag inte hade en aning om.

Från de allra första ”vattenhjulen” som vid våra vattenfall av vattnets kraft roterade och på olika mekaniska sätt överförde rotationen till arbetande maskiner (sågar, kvarnar, mm) och till dagens moderna generatorer finns förstås en lång historia av utveckling. Elektriciteten var naturligtvis ett jättekliv, när det gäller kraftöverföring generellt. I stället för att i närheten av vattendragen via stånggångar och remskivor överföra den mekaniska energin till maskinerna, kunde man nu via kablar enkelt överföra energin på långa avstånd och utan komplicerade mekaniska anordningar som hela tiden måste smörjas och underhållas. Det innebar att man inte längre behövde ha industrierna intill vattendragen, utan kunde förlägga dessa där det var praktiskt av andra skäl.

Nisse i Milsbrons kraftverk, vid den imponerande generatorm...

Vid grävningar intill anläggningen i Milsbron hittades denna stenplatta, som skvallrar om vem som först byggde ett kraftverk här - och när detta skedde.

kortare sträcka föll åtskilliga meter. Under en period var Svedbro en riktig "industriort". Men - som sagt - elektricitetens möjligheter att enkelt överföra energi långa vägar från vattenfallen kom på sikt att helt förändra industriernas lokalisering i landet.

Men åter till nutid... Vi som bor vid Gränsejön och åarna till och från sjön är alltså i praktiken numera beroende av hur Gabriel Brånby sköter dammluckan uppe vid Grängsjön. Vi får dock tänka på, att han inte är helt allsmäktig och kan påverka vädrets makter. Så kan det t.ex. en extrem torr sommar kanske komma kritiska synpunkter från dem som har sina sommarstugor längs Grängsjöns stränder, när vattenståndet sjunker så att deras bryggor plötsligt står nästan uppe på land... Då menar man att det släpps för mycket vatten från sjön ner i ån. Samtidigt kanske det kommer kritik från dem som bor nedströms längs ån, som i stället vill att det skall tappas mer vatten från sjön, eftersom vattenföringen i ån blivit så dålig att öringarna i det lilla vattenflödet riskerar att dö av syrebrist och för hög vattentemperatur.

Historien om våra åars reglering och kraftverken där skulle naturligtvis kunna fylla en hel bok, men utrymmet i Grängsjö-Bladet är begränsat. Därför dessa korta rader... Något bör kanske ändå i sammanhanget nämnas om det arbete Nisse Svedin under den tid han hade ansvaret lade ner på att bygga om och förbättra de anläggningar han skötte. Detta innebär bl.a. att fördämningen uppe vid Grängsjön numera är gjuten och solid, och att man därför i dag utan risk kan köra bil över bron där - för att t.ex. ta sig till Krusbaden på andra sidan ån.

SE

Under den nämnda tiden före elektricitetens genombrott var som bekant våra åar på de ställen där det fanns forsar och fall ibland rena "industricentra" - just på grund av den tillgängliga "vattenhjulsenergin". Längs hela sträckan från Grängsjön och ner till åbron i Gränsefors fanns ett stort antal mindre industrier av olika slag. Detsamma gällde Svedbro, där Annåns vatten på en

längre sträcka föll åtskilliga meter. Under en period var Svedbro en riktig "industriort". Men - som sagt - elektricitetens möjligheter att enkelt överföra energi långa vägar från vattenfallen kom på sikt att helt förändra industriernas lokalisering i landet.

Den nästan 240 m långa tuben från dammen vid Milsbron och ner till kraftverket

Från månadsmötet den 2 juni

Vårt stora takprojekt är som bekant avslutat, vilket också redogjordes för i föregående upplaga av Bladet. Nu kan vi också överblicka det ekonomiska resultatet. Den totala kostnaden blev 63 000 kr. Sponsorer och enskilda medlemmar har bidragit med 44 000 kr, varför de faktiska utläggerna av Byalagets eget kapital begränsas sig till **19 000 kr**. En nästan otroligt liten summa för detta omfattande arbete. Förklaringen är förstås till stor del också enskilda medlemmars ideella arbete. **Alla som bidragit skall ha stort tack för sina insatser - både sponsorer och de som arbetat, fastighetsgruppen och alla enskilda!**

På Kristi himmelfärdsdags morgon, före kakkuffén, var det traditionell gökotta. Från Anna Johansson har inkommit följande beskrivning och bilder: *Torsdagen den 29:e maj gick årets gökotta av stapeln. Ett tjugotal morgonpigga vandrare löste tipsfrågor medan de promenerade uppför berget vid Abrams stuga. Segrande i vuxen- respektive barnklassen blev Mona Franzen Lundin och Moa Svedlund. Väl på toppen av berget bjöds det på korn, kladdkaka och solsken. Lyckliga arrangörer för gökottan 2015 blev Thomas och Emma Lundin.*

Kommande aktiviteter

Tisdag **den 10 juni förläggs arbetskvällen till baptistmonumentet** i Väster-Grängsjö (I den lilla skogsdungen väster om Enkvists gård - f.d. Carléns). Ta gärna med redskap för röjning runt stenen - samt egen fikakorg! Vid otjänlig väderlek får vi i stället se Grängsjö skola invändigt.

De två kommande tisdagarna (**17/6 och 24/6**) **ägnar vi kvällarna åt att städa av stora salen** efter vinterperiodens aktiviteter. Medtag skurborste och hink!

Under juli månad blir det "semester" - vilket betyder att vi inte har något månadsmöte och inga arbetskvällar. Grängsjö-Bladet gör också uppehåll och utkommer närmast i början av augusti..

Vi hälsar Karin Mohlén, Gnarp, välkommen som medlem i byalaget!

Nästa månadsmöte måndag den 4 augusti kl. 19.00